

UNDERSÖKNINGEN 1980 AV HAMNHOLMARNAS NATURHAMN I FJÄLLBACKA
SKÄRGÅRD, BOHUSLÄN.

Under tre dagar i slutet av maj 1980 genomförde ykarklubben Örebro grodorna i samarbete med Sjöfartsmuseet i Göteborg en marinarkeologisk undersökning av hammassängen i naturhamnen på Hamnholmarna nära Fjällbacka i Bohuslän.

Den gamla hamnen, som har omtalats under 1980 i Meddelanden från M. A.S. (nr 1/80), har en lång historia som hamn. Den har varit välkänd åtminstone sedan 1500-talet att döma av sjökort och kartor som börjar uppträda då. Den hyser också en rad "hällristningar" med många bopmärken, hemortsnamn och årtal inhuggna i bergväggarna runt hamnen. I nutiden utnyttjas hamnen främst om sommaren av båtsportsfolk som i många år också kunnat roa sig med att plocka upp gamla krukskärvor från botten. Därför har en viss antikvarisk nyfikenhet på hamnen förekommit ganska länge.

Örebrogrodorna med Gordon Öström i spetsen sökte 1979 om tillstånd att få göra en undersökning av hamnen. Riksantikvarieämbetet och länsantikvarien i Bohuslän var positiva till saken. Undertecknad deltog i företaget från Sjöfartsmuseets i Göteborg sida.

Två 30-meterslinjer lades så ut på bassängens botten. Åtta "Örebrogrodor" utförde därefter undervattensarbetet. De grävde punktvis längs dessa linjer för hand ned till c en meters djup. Provgrävningslinjerna var lagda under platser som man av naturliga skäl får anta var självklara ankarplatser.

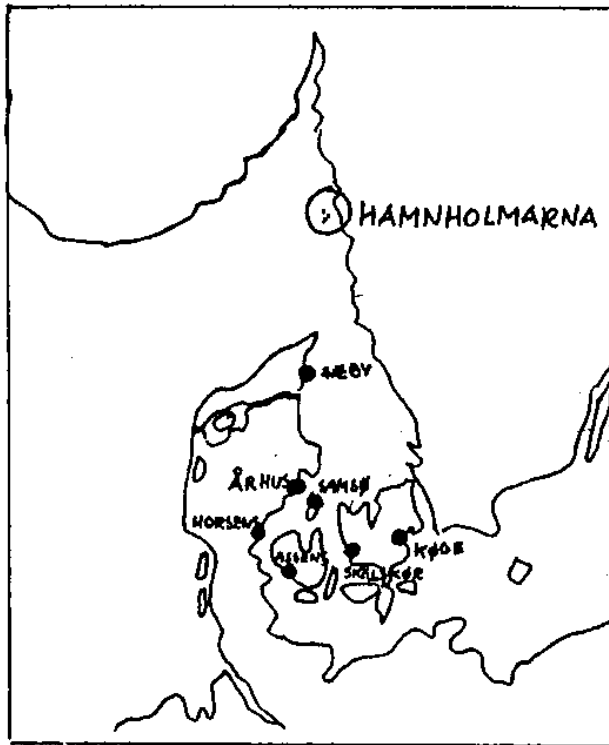
Fynden var talrika och jämnt fördelade, men omrörningen av materialet var också påfallande. Mycket äldre föremål låg över nyare saker. Det grävdes i ett relativt mjukt lager av sandblandad dy ned till en mera kompakt bottenlera.

Resultatet blev i stort sett vad man kunnat vänta sig. Bland de bland de moderna vinflaskor som tycks ha en särskild förmåga att borra sig djupt ned hittades mängder av djurben och ostronskal. Skärvor av äldre keramik var talrika. Ett totalantal av sju kritpipor kom mest som ytfynd (annan täthet).

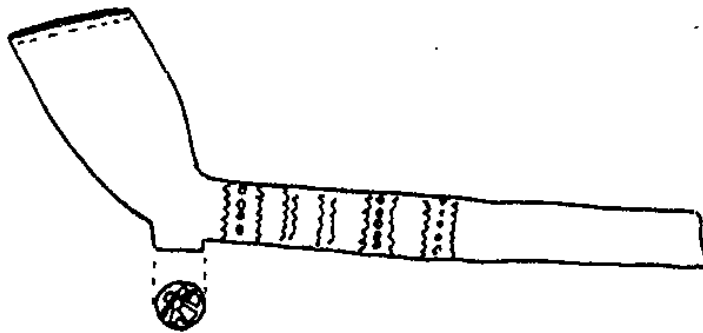
Benresterna härstammade från nötkreatur, får och svin och dessutom fanns ben av gråsäl och höns.

Keramiskskärvorna härrörde nästan uteslutande från enkla krukskärl av grovt lergods med invändig glasyr. Den vanligaste käriltypen var trefotsgrytor med rörskäft, men även andra typer som (stek)pannor och mindre krukor förekom.

Några enstaka skärvor av det fina äldre gråvita godset hörde till undantagen, likaså ett par holländska fajansskärvor. Många av trefotsgrytorna hade kasserats på grund av genombränningen i

Hamnholmarnas läge på västkusten
och de danska orter som nämns i
hällristningarna vid naturhamnen.
Den dansk-norska rutten har följt
Sveriges nuvarande västkust.

Kritpiporna från Hamnholmarna med
varumärken:

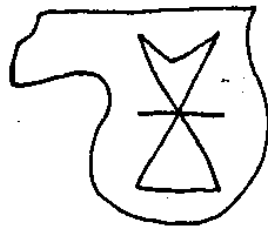
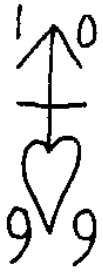
Vattenbärerskan

Krönt D

S med stav

HORSEMS

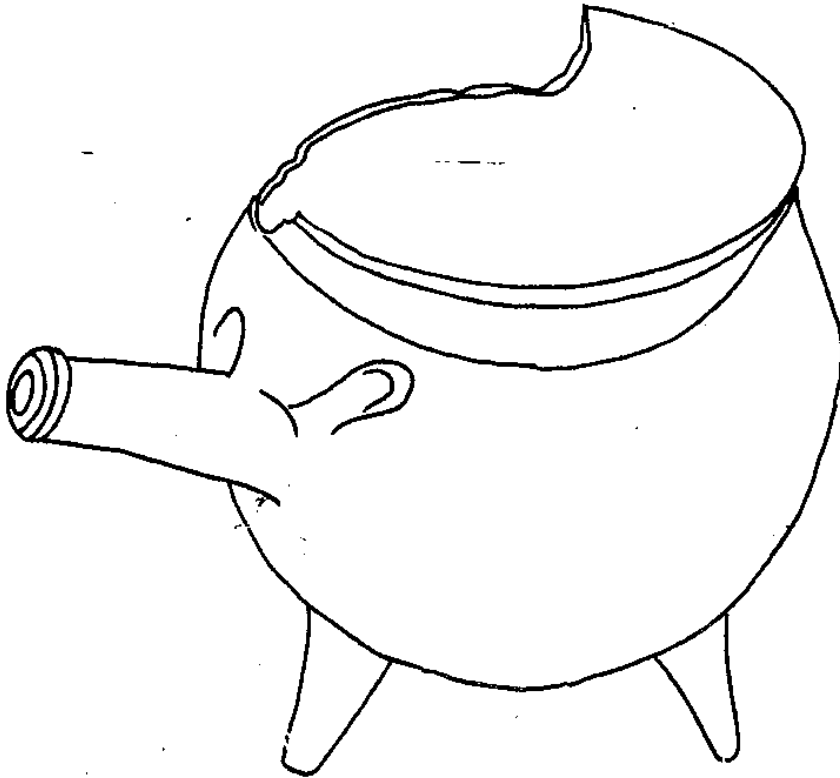
RP 15:
SØBY

16 16

16 MP 60

SEBY LISRVS

Exempel på olika hällristningsfigurer dokumenterade
av Bertil Wikander.

Den bäst bevarade
trefots grytan från
Hamholmarna.

botten och kastats överbord av den anledningen.

I sin helhet var keramiken av karaktär 16-1700-tal.

I denna hamn har det alltså under nämnda tid legat skutor i lå för stormen eller i natthamn. Här har man kastat söndriga kökskärl överbord och ibland gjort sig av med sin goda tobakspipa även om den inte var direkt kass.

Ett handfast komplement till den tidsmässiga aspekten är "hällristningarna". Om man begrundar de hemortsnamn och årtal som är synliga finner man Køge, Assens, Skaelskør, Århus, Horsens, Saeby eller Søby samt Samsø (antikverat för Samsø). Alla är danska orter. Inga andra har säkert påträffats.

Tittar man på årtalen finner man tre från 1500-talet och inte mindre än 29 från 1600-talet, härav hälften från tiden före 1658 (Röskildefreden) och hälften från tiden efter.

Det finns inga årtal från efter 1700.

Detta visar då att hamnen måste ha varit mycket frekventerad ända fram till 1600-talets slut. Därefter har det hänt något.

Kanske kan det ha samband med det faktum att den danska fraktfarten mellan Danmark och Norge sedan gammalt hade gått efter nuvarande Sveriges västkust, medan man efter 1700 tog en mera västlig rutt och höll sig borta från det svenska landet. En omedelbar anledning kanske var de svenska kungligt privilegierade kaparna, som från basen i Göteborg under stora nordiska kriget 1700-1721 vållade den dansk-norska sjöfarten så stort avbräck att man inte vågade risken.

Detta hindrar givetvis inte att fartyg ibland besökte hamnen senare, men faktum är att sista påvisade årtal är 1699.

Man kan nu, som ett komplement till undersökningen, önska sig en grundlig dokumentation av de befintliga ristningarna, där de tecknas av systematiskt. Kanske skulle då också materialet breddas något.

Denna undersökning var ett fint bevis på gott samarbete mellan en dykarklubb och de antikvariska myndigheterna. Det är på grundval av DK Örebrogradornas initiativ som vi har kunnat genomföra denna trevliga dokumentation och undersökning.

Ole Lisberg-Jensen
Göteborg

PS. Denna tidskrifts högt värderade redacteur beklagade sig i ett tidigare MAS-nummer över att vi inte fick möjligheter att slamsuga hela bassängen (90 x 40 x 1 m = 3.600 m³ slam eller så!). Härtill kan vi bara säga att vi varit miljövänliga och varsamma i vår framfart. Vi har även lämnat möjligheter till framtida större undersökningar.